

OBDOBJA 22

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko
Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik

AKTUALIZACIJA JEZIKOVNOZVRSTNE TEORIJE NA SLOVENSKEM

ČLENITEV JEZIKOVNE RESNIČNOSTI

Mednarodni simpozij Obdobja – Metode in zvrsti
Ljubljana, 27.–28. november 2003

Ljubljana 2004

Uredila:
Erika Kržišnik

Korekture:
avtorji, Erika Kržišnik, Metka Lokar

Korekture v angleščini:
David Limon

Tehnično uredila:
Metka Lokar

Zunanja oprema:
Metka Žerovnik

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

81'42(082)
81'276(082)
811.163.6'276(082)

MEDNARODNI znanstveni simpozij Obdobja - metode in zvrsti (2003 ;
Ljubljana)

Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem : členitev jezikovne
resničnosti / Mednarodni znanstveni simpozij Obdobja - metode in zvrsti,
Ljubljana, 27.-28. november 2003 ; [uredila Erika Kržišnik]. - Ljubljana :
Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko
Filozofske fakultete, 2004. - (Obdobja. Metode in zvrsti ; 22)

ISBN 961-237-106-7
1. Gl. stv. nasl. 2. Kržišnik, Erika
216918272

Izdal:

Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko
Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Izdajo zbornika sta omogočila Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport RS in
Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

Tisk:

Littera picta, d. o. o.

Naklada: 400 izvodov

VSEBINA

Členitev resničnosti – členitev jezikovne resničnosti

Elena A. Balašova НАИВНАЯ КАРТИНА МИРА СЛОВЕНЦЕВ: СОЦИО- И ЭТНОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ПОДХОД	3
František Čermák PRESCRIPTIVISM, VARIABILITY AND STABILITY	19
Vera Schmiedtová THEORY OF LANGUAGE CULTURE AND THE CURRENT LANGUAGE SITUATION IN THE CZECH REPUBLIC	27
Jerzy Staszewski NIESTANDARDOWE ELEMENTY A HIPERPOPRAWNOŚĆ. PRÓBA SFORMUŁOWANIA OGÓLNYCH REGUŁ DOTYCZĄCYCH ZJAWISK FORMOWANIA SIĘ STANDARDU JĘZYKOWEGO.	35
Matej Šekli JEZIK, KNJIŽNI JEZIK, POKRAJINSKI OZ. KRAJEVNI KNJIŽNI JEZIK: GENETSKOJEZIKOSLOVNI IN DRUŽBENOSTNOJEZIKOSLOVNI PRISTOP K ČLENJENJU JEZIKOVNE STVARNOSTI (NA PRIMERU SLOVENŠČINE)	41
Branko Tošović TIPOVI GLOBALNE DIFERENCIJACIJE JEZIKA.	59
Ada Vidovič Muha VPRAŠANJE GLOBALIZMOV ALI MEJE NAŠIH SVETOV	73
Petr Vybíral »OHLÉDNUTÍ DO BUDOUCNOSTI« ČEŠTINY.	83

Med jezikovno in besedilno zvrstnostjo

Aleksandra Derganc SPREMEMBE V RUSKI LEKSIKI OB PRELOMU IZ 20. V 21. STOLETJE	93
Erika Kržišnik DOLOČANJE JEZIKOVNO- IN/ALI BESEDILNOZVRSTNE ZAZNAMOVANOSTI V FRAZELOGIJI	103
Nataša Logar NOVE TEHNOLOGIJE IN NEKATERI NESISTEMSKI BESEDOTVORNI POSTOPKI.	121
Andreja Žele AKTUALIZACIJSKO ŠIRJENJE/OŽENJE POMENJA USTALJENEGA BESEDJA KOT ODRAZ BESEDILNE RAZLIČNOFUNKCIJSKOSTI	133

Funkcijska členitev jezikovne resničnosti

Lada Badurina SLOJEVI JAVNOG DISKURSA	151
--	-----

Agnieszka Będkowska Kopczyk, Tatjana Jamnik RAZVOJ KOGNITIVISTIČNEGA ZNANSTVENEGA DISKURZA NA POLJSKEM IN V SLOVENIJI	165
Marko Jesenšek PREKMURSKI PUBLICISTIČNI JEZIK V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA	179
Marina Katnić Bakaršič AKADEMSKI DISKURS: DILEME I IZAZOVI	191
Tomo Korošec K TIPOLOGIJI OGLAŠEVALNIH BESEDIL	199
Anita Peti Stantić, Vlasta Erdeljac TEKST KAO KONTEKST POLIFUNKCIONALNOSTI STANDARDNOGA JEZIKA	229
Tomaž Sajovic <i>PROTEUS</i> – OD PRIPOVEDNE DO OPISNE STRUKTURE.	239

Zemljepisna in socialna členitev jezikovne resničnosti

Barbara Ivančič Kutin RAZMERJE MED VSAKDANJIM GOVORNIM POSREDOVANJEM IN PRIPOVEDOVANJEM	255
Karmen Kenda Jež NAREČJE KOT JEZIKOVNOZVRSTNA KATEGORIJA V SODOBNEM JEZIKOSLOVJU	263
Nataša Komac GOVORITI SLOVENSKO V KANALSKI DOLINI.	277
Irina Makarova MEHANIZEM JEZIKOVNEGA PRILAGAJANJA IN VARIANTNOST SODOBNE LJUBLJANŠČINE	287
Andrej E. Skubic SOCIOLEKTI OD IZRAZA DO POMENA: KULTIVIRANOST, OBROBJE IN EKSCES	297
Vera Smole NEKAJ RESNIC IN ZMOT O NAREČJIH V SLOVENIJI DANES	321
Marija Stanonik RAZMERJE MED GOVORJENIM IN ZAPISANIM NA PRIMERU KNJIŽNE ZBIRKE <i>GLASOVI</i>	331
Jožica Škofic OD NAREČNEGA H KNJIŽNEMU BESEDJU (PO GRADIVU ZA <i>SLOVENSKI LINGVISTIČNI ATLAS</i>)	353
Peter Weiss SODOBNE JEZIKOVNE INOVACIJE V GOVORIH SPODNJE ZADREČKE DOLINE	371

Govorjeno besedilo / govorjeni diskurz

Jasna Honzak Jahić SLOVENSKI GOVORJENI KNJIŽNI JEZIK VČERAJ IN DANES. ZGODOVINSKORAZVOJNI IN PRIMERJALNI VIDIK	385
Simona Kranjc JEZIKOVNA ZVRSTNOST V SODOBNIH MEDIJIH	395

Irena Orel	
SPORAZUMEVANJE NEKOČ IN DANES – OD VZORCEV POGOVOROV DO MLADOSTNIŠKIH SMS-OV	407
Mojca Smolej	
NAČINI TVORJENJA GOVORJENEGA DISKURZA – PARADIGMATSKA IN SINTAGMATSKA OS	423
Hotimir Tivadar	
PODOBA IN FUNKCIJA GOVORJENEGA KNJIŽNEGA JEZIKA GLEDE NA NEKNJIŽNE ZVRSTI	437
Jerica Vogel	
NEKATERI VIDIKI ZVRSTNOSTI GOVORJENEGA DISKURZA S STALIŠČA POSLUŠALCA	453

Vloga zvrstnosti v umetnostnem besedilu

Jožica Čeh	
FUNKCIJA NAREČNEGA JEZIKA V LITERARNEM BESEDILU	469
Gizela Polanc Podpečan	
PRAGOVORICA RITUALA V DRAMATIKI RUDIJA ŠELIGA.	479

Nove tehnologije

Daniela Pečnik	
RAČUNALNIK PRI JEZIKOVNI OBDELAVI – MOŽNOSTI IN DIMENZIJE NA OSNOVI LITERARNIH BESEDIL.	487
Janko Pečnik	
RAČUNALNIK PRI JEZIKOVNI OBDELAVI – TERMINOLOŠKE BAZE IN SLOVARJI	495
Jana Zemljarič Miklavčič	
TAKSONOMIJA BESEDILNIH TIPOV ZA GRADNJO GOVORNEGA KORPUSA	503

Dodatek

Milena Mileva Blažič	
UMETNOSTNO BESEDILO IN NOVI MEDIJI.	525

SPREMNA BESEDA

Od leta 1999 so vsakoletni mednarodni slovenistični simpoziji Oddelka za slovenistiko (do leta 2002 Oddelka za slovanske jezike in književnosti) zavezani tematskemu krogu s podnaslovom *Metode in zvrsti*, čeprav po dobri tradiciji še vedno nosijo krovni naslov Obdobja. Simpozij, katerega zbornik predstavljamo, je bil dvaindvajseti po vrsti in je potekal 27. in 28. novembra 2003. S svojo tematiko, ki jo tako terminološko kot metaforično dovolj eksplicitno razkriva naslov *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem – Členitev jezikovne resničnosti*, je želel spodbuditi ponovni premislek o pojmovanju jezikovne zvrstnosti v jezikoslovju sploh in v slovenskem posebej. Odkar se je teorija jezikovne zvrstnosti sredi prve polovice 20. stoletja, predvsem na pobude praške lingvistične šole, trdno umestila v evropsko jezikoslovje, je prehodila pot od strukturalističnega do pragmatičnega in celo kognitivnega pristopa. Tisto, kar pa je v prvi vrsti prineslo potrebo po njeni ponovni aktualizaciji, je bila zunajjezikovna pobuda: v zadnjem desetletju ali dveh se je opazno, lahko bi rekli celo drastično, spremenila resničnost sama in te spremembe nujno odsevajo v jezikovni resničnosti in v členitvi te resničnosti. Pobuda je bila torej zunajjezikovna, jezikovna in jezikoslovna.

V zborniku je predstavljenih 40 prispevkov, razdeljeni so v sedem (oz. osem) različno obsežnih vsebinskih sklopov. Prvi, *Členitev resničnosti – členitev jezikovne resničnosti*, prinaša načelna razmišljanja. V grobem jih lahko razdelimo na tista, ki predstavljajo možnosti za jezikoslovno členitev samo, in taka, ki ocenjujejo odnos jezikoslovja do jezikovne členitve nekoč in danes. Sklop *Med jezikovno in besedilno zvrstnostjo* prinaša v prvi plan jezikovno gradivo samo in razkriva možnosti za njegovo zvrstno analizo z različnih vidikov. Naslednji trije sklopi na videz tradicionalno ločeno predstavljajo tri vrste zvrsti – funkcijske, zemljepisno-socialne in prenosniške: *Funkcijska členitev jezikovne resničnosti*, *Zemljepisna in socialna členitev jezikovne resničnosti*, *Govorjeno besedilo / govorjeni diskurz*. Ločenost je v resnici navidezna in prav kritika nepovezanosti in nehierarhiziranosti je deloma tudi predmet razpravljanja v teh prispevkih. Hkrati so to tudi sklopi, v katerih avtorji na podlagi na novo pridobljenih podatkov o raznovrstnosti komunikacije opozarjajo na potrebo po novih pristopih in drugačnih členitvah, opozarjajo na nekatere na pamet postavljene in zastarele ali celo nikoli zares veljavne resnice. V prepričanju, da

jezikovno gradivo v umetnostnem besedilu ne podlega enakim besedilno-pragmatičnim parametrom, smo osamosvojili sklop *Vloga zvrstnosti v umetnostnem besedilu*, čeprav sta vanj uvrščena le dva prispevka. Zadnji sklop *Nove tehnologije* obsega tri prispevke, ki predstavljajo možnosti elektronske obdelave takih ali drugačnih jezikovnih podatkov. V *Dodatku* je osamljeno objavljen članek z didaktično vsebino. – Na koncu opisa posameznih vsebinskih sklopov je treba povedati, da bi kar nekaj prispevkov lahko razporedili tudi drugače. S tem nismo povedali, da so prispevki raznorodni, temveč, da je tematika notranje tesno povezana in težko ločljiva brez ostanka.

To priložnost na koncu izrabljam za to, da se zahvalim vsem, ki so mi pomagali pri pripravi in izpeljavi simpozija *Obdobja 22* z vsebinskimi in organizacijskimi nasveti in dejanji. Zahvaljujem se vsem članom mednarodnega organizacijskega odbora, zlasti za pomembne sugestije pri izbiri udeležencev – kajti število nastopajočih je bilo iz finančnih razlogov, ki so narekovali časovno omejitev na dva dni, omejeno. Pristrčno se zahvaljujem vsem nastopajočim, tudi zato, ker so v tako velikem številu vztrajali do konca, do objave v zborniku. Moja zahvala je namenjena tudi vsem, ki so sodelovali pri uspešni izpeljavi simpozija, predvsem strokovni tajnici mag. Mojci Nidorfer Šiškovič, tehnični urednici zbornika Metki Lokar in knjižnici Oddelka za slovenistiko in Oddelka za slavistiko, ki je ob simpoziju pripravila zanimivo spremno razstavo o zgodovini in sodobnosti zvrstnostnih raziskav v slovenskem jezikoslovju. Zbornik naj pospremim še z željo, da bi bil koristen vsem, ki se in se bodo v prihodnje študijsko ali raziskovalno – ali pa tudi le iz radovednosti – ukvarjali z jezikovno mnogoterostjo.

Erika Kržišnik
predsednica simpozija *Obdobja 22*